

procento úmrtí v kategorii nemocných přes 50 let. Chininem bylo léčeno 39 pacientů a z nich 12 zemřelo. Tíměř 31% úmrtnost.

S. a E. bylo léčeno dosud 17 pacientů a zemřel 1. Úmrtnost skoro 6%. Právě v této kategorii uplatňuje se markantně stabilizační vliv sulfapyridinů na kardiovaskulární aparát.

Všeobecně se uznává, že s chemoterapií pneumonie se musí začít do 4. dne od počátku onemocnění. Po 4. dne nejsou chemoterapeutika sdaleka tak účinná.

Vzniku komplikací pneumonických léčba sulfapyridinů nezamezuje a vzniklé již neovlivňuje. Avšak všechny probíhají velmi příznivě.

Posuzujeme-li dočleně výsledky, musíme doznat, že nová léčebná metoda značně převyšuje starou. Zkracuje horečnaté období choroby z původních 5-9 dnů na průměrně 1-4 dny, podle toho, ve kterém dni onemocnění je pacient přijat. Důsledkem toho je vymizení všech toxických příznaků v nejkrajší době, rychlá stabilizace cirkulačního aparátu a tím značné snížení úmrtnosti. Ušetří se také na lécích a zkrátí pobyt v nemocnici.

Nutno si uvědomit, že výsledky jsou tím příznivější, čím více dbáme těchto směrnic: 1. Začít s léčbou chemoterapeutiky zaveas.

2. Dostatečně dávat — hlavně nárazové dávky v prvních dvou dnech. Je třeba podávat sulfapyridinů stejně přesně i v noci. Uvědomíme-li si dále, že při dnes obvyklém dávkování nehrozí nemocnému žádné nebezpečí, můžeme léčit také mimo nemocnici.

Nepromarněním drahocenného času, důsledným dodržováním dávkování a hlavně všeobecnějším mezi lékaři budou léčebné výsledky ještě zlepšeny a úmrtnost v budoucnu ještě více snížena.

FEUILLETON.

Komenský a jeho zdravotně výchovné snahy.

Univ. docent Dr. Ferd. Kratina.

S jakou závažností a odpovědností chápal Komenský výchovatelské úkoly je vidět z toho, že mu nešlo jen o provedení nové jazykové metody, nebo o uplatnění názoru o výuce, nýbrž o opravdovou nápravu věci lidských, které lze podle jeho názoru dosáhnouti jen řádnou výchovou. Komenský vypracoval v Didaktice a v Informatoriu školy mateřské novou výchovatelskou a vyučovatelskou soustavu. Jeho pedagogické spisy byly tištěny téměř ve všech jazycích a jeho myšlenky působily plodným způsobem nejen na sondobé školství, nýbrž jsou výsoce životně dodnes. Tím můžeme dobře měřit jeho genialitu.

Ohl výchovy podle Komenského je náboženský a má směřovati k nabývání moudrosti, etnosti a zbožnosti. Komenský chce, aby se řádné výchovy dostalo všem, aby tedy školy byly něčím obecným. Přes to, že Komenský vidí v tomto životě pouhou přípravu pro život posmrtný, má na zřeteli ve svých výchovných plánech celého člověka a nezapomíná, jako postava zaujímající vysoké církevní důstojenství, ani na člověkovu tělesnou základnu. Již v tom vidíme opravdovou životnost jeho pedagogických snah. Chceme-li se obeznámiti s jeho názory o výchově k tělesnému zdraví, přečteme si XV. kapitola jeho Didaktiky a V. kapitola jeho Informatoria školy mateřské.

V didaktice zdůrazňuje Komenský, že člověk má tělo hájiti před nemocí, úrazem a smrtí. Tělo je stánkem a zároveň nástrojem rozumné duše a bez těla se duše nemůže vůbec uplatniti. Je tu zřejmé vidění, jak byl Komenský přesvědčen o tělesné duševní jednotě člověkově. Jako strom potřebuje vláhy, provívání a odpo-

čívání, tak i člověkovu tělo má podle Komenského za potřebí výživy, pohybu a odpočinku. Komenský dává správné rady pro rozumnou životosprávu. Tělo potřebuje sice pokrmu a nápoje, ale nemá být přecpáváno, má-li se uchrániti nemocí. Strava má být skrovná a prostá. Dnešního člověka jistě naplní údivem, s jakým pochopením mluví Komenský o potřebě tělesného pohybu, ať již ve formě hry, nebo pracovního výkonu, nebo pochodu. Stejně tak nezapomíná Komenský také na potřebu odpočinku a osvěžení. »Protože naučiti se tomu, jak v míře jísti a sejísti, spáti i bdíti, pracovati i odpočívati, velkou jest pomocí dlouhého života a zdraví, i bez léků,« praví Komenský a shrnuje tak prostým způsobem v jedné větě všechnu moudrost člověkovy životosprávy.

V Informatoriu školy mateřské je V. kapitola věnována péči o zdraví dítěte. I tu vychází Komenský z požadavku zdravé mysli ve zdravém těle a ukládá rodičům jako první úkol, »aby dítě své při dobrém zdraví a čerstvosti zachovali.« Dává pak především matkám velmi vážné rady a pokyny. Vybízí je, aby dbaly náležitě péče a opatrnosti již v době těhotenství, aby zárodečnému, nehotovému organismu nějak neublížily. Doporučuje jim, aby se vystříhaly i nemírného jídla a pití i nevhodných postů, aby se vyhýbaly neopatrnému skoku, stoupnutí nebo úrazu, aby dětskému zárodku neškodily. Také radí těhotným matkám, aby zachovávaly duševní klid, aby se vystříhaly leknutí, hněvu, zármutku. Komenský tu předpokládá, že by tyto citové výbuchy mohly mít nepříznivý vliv na dětské dispoziční, ba že by mohly vést i k předčasnému porodu, nebo k umrtvení zárodku. Máje na mysli hodnotný charakter budoucího dítěte, radí také matkám, aby nebyly ospalé a línové, nýbrž živé a svěží a přispěly tak svými hodnotnými vlastnostmi k duševní výbavě budoucího dítěte.

Při narození dítěte mají se rodiče postarat, aby se útlému organismu ihned dostalo potřebného tepla a měkkého ložení. Za jedině vhodnou potravu novorozence pokládá Komenský mateřské mléko. Při té příležitosti kárá nepěkný zvyk, který již v jeho době byl hodně rozšířen, že totiž některé matky (Komenský výslovně uvádí hlavně urozené) dávají kojiti své děti kojnými. »Čím více se neřád ten rozmohl, tím méně k němu slůži mlčeti,« praví Komenský a je toho názoru, že tento zvyk škodí dítěti i matce. Komenský ovšem pamatuje i na další vývoj nemluvněte a doporučuje, aby nemluvně bylo znenáhla navykáno i na jiné pokrmy, z počátku hlavně mléčné a lehee stravitelné. Výslovně varuje před pokrmy příliš kořeněnými a solenými, také před vínem, pálenkou a p., za to doporučuje vedle mléka chléb, maslo, kaši, vodu.

Poněvadž tělo nemluvněte je příliš křehké a útlé, ukládá Komenský rodičům největší opatrnost, mají dítě brát do rukou, zvedat a pokládat velmi šetrně, aby ne-

francovka

přišlo k úrazu nebo k ochromení některého údu. Když se děti učí sedat, stát a běhat, mají být chráněny před úrazem pomocí stolíčků a vozíčků. Také pokládá Komenský za vhodné navykati děti «kolikrát za den lehnutí, vstávání, pojisiti, pohrátí mají; protože i zaravi napomáhá, i řádu dalšího základem jest.» Dítě, které již umí chodit, má zapotřebí dalšího výeviku celého těla, aby znenáhla zesílilo. Čím více zaměstnává dítě svůj tělesný organismus, tím lépe spí, zažívá, roste a tím lépe jádrnosti a čerstvosti těla i mysli nabývá. Proto se dětem má počítat dostatek místa a volnosti k pohybu a také se jim mají předváděti tělesné cviky přiměřené jejich věku.

Komenský myslí konečně také na to, aby dítě v útlém věku mělo dostatek radosti a veselosti, která je podmínkou zdravého duševního rozvoje. Vidíme tu, a jakým psychologickým porozuměním odhaduje Komenský, že citové zážitky z útlého dětství mají neobyčejný význam a že radostné nebo neradostné zkušenosti z té doby rozhodují často o kladném nebo záporném poměru k lidské společnosti. Komenský pak zakončuje tuto kapitolu z Informatoria takto: «A ať se krátce dí, cokoli se znamená, že dítěti milé jest, nehráti mu toho, nýbrž velikou takovou libou pastvu očím, uším a jiným smyslům jejich obmysliti, těla i mysli jejich zdraví bada.»

Základy prodlužování života.

(Jan Amos Komenský: «Didaktika velká. Kapitola XV.»)

Pokud se týká krátkosti života, Aristoteles i Hippokrates na ni nalíka z vyčítá přírodě, že jelenům, havranům a jiným zvířatům divokým dává delší dobu života, avšak uzavírá tak úzkými mezemi život člověka, jenž je narozen k tak velikým věcem. Ale moudře odpovídá Seneka: «Život nedostáváme krátký, ale krátkým jej činíme; nemáme ho málo, ale zarmáčíme jej. Umíš-li života užívatí, je dlouhý.» A dále: «Dostí dlouhý život a na dokonání největších věcí je štědrě dán, užívá-li se ho celého dobře.»

Jest-li to pravda, jako že jest, stává se naší vinou, nestačí-li nám život k plnému dokonání i největších věcí; poněvadž totiž sami mrháme životem, jednak tím, že jej sami moříme, takže musí zhasnouti ještě před přirozeným koncem, jednak tím, že co nám zbývá máme věcmi neužitečnými.

Píše zajisté ne nepatrný spisovatel (Hippolyt Guarinoni) a dovozuje důkazy, že člověk i nejslabší přirozeností, když se narodí na svět zdrav, má v sobě tolik životní síly, že by mohl žíti až do šedesátého roku; kdo však jest nejsilnější přirozeností, až do stého dvacátého roku. Umírají-li někteří před tím časem (a kdož by nevěděli, že předčasné umírají v dětství, jinošství i mužství), to prý se stává vinou lidí, kteří různými výstřelky nebo nedbajícím podpor zdravotních, bloudí tak svoje vlastní zdraví, tak i zdraví dítek, jež mají zploditi, a urychlují smrt.

Že však i krátká doba života (na př. 50, 40, 30 let) dostiňuje k největším věcem, umí-li jí totiž kdo užiti správně, toho dokladem jsou příklady těch, kteří, ještě než dosáhli plných let mužnosti, dospěli tam, kam jiní se nepokusili dostatí ani za nejdelší věk, Alexandr Veliký zemřel v třicátém třetím roce věku svého, vzdělán jsa nejen podivuhodně vědami, nýbrž i jako vítěz nad světem, jež přemohl ne tak mocí zbraní, jako noudrými náměry a podivuhodnou rychlostí v jednání. Giovanni Pico della Mirandola nedosáhl ani věku Alexandrova, avšak studiem filosofie tak se povzněl nade všecko, co lze člověka proniknouti duchem, že byl považován za náznak svého věku.

A abychem neuváděli nic jiného, sám pán náš, Ježíš Kristus, prodáv ponze 34 léta na zemi, vykonal veliké dílo vykoupění, bezpochyby aby nám dal příklad (poněvadž všecko při něm má mystický význam), že každý věk, ať se dostane člověku jakkoli dlouhý, dostačí k úplně pravé na věčnost.

Nemohu jinak než položití sem zlatá slova, jež proslul v tomto smyslu Seneka: «Mnoho lidí našel jsem» (praví) «spravedlivých lidem, vůči Bohu nikoho. Proklínáme denně osud» atd. «Co na tom záleží, jak brzo odtud odejdeš, když přece odtud musíme odejít zcela jistě. Dlouhý je život, je-li plný. Plný však jest, když duch zmocní se svého statku a získal panství nad sebou samým.» Dále: «Zapřisahám tě, milý Lucilie, snažme se o to, aby náš život, jako drahocenné věci nevynikal dělkou, nýbrž závažností. Mějme jej činy, ne časem.» A brzo potom: «Chvalme tedy a mezi šťastné počítajme toho, kdo dobře užil doby života, třeba mu byla dána jakkoli krátká. Neboť viděl pravé světlo a nebyl jeden z mnohých; žil a vzrůstal.» A dále: «Jako může býti i menší době časově dokonalejší život. Věk patří k vedlejšímu věcem. Ptáš se, která doba života je nejdelší? Žiti až k dosažení moudrosti. Kdo dospěl až k ní, dosáhl na nejvzdálenějšího, nýbrž největšího cíle.»

Tedy proti nářkům nad krátkostí života jsou pro nás a naše dítky (a tudíž i pro školy) tyto dva prostředky: hleděti pokud možno, aby

I. tělo bylo chráněno před nemocemi a smrtí,

II. duch byl veden k tomu, aby všecko opatroval moudře.

Jsem povinný chrániti tělo před nemocemi a úrazy. Předně, poněvadž je přibýtkem duše, a to jediným; rozbořil-li se, duše ihned musí se stěhovati se světa; anebo bořil-li se pomalu a brzo na té, brzo na druhé straně hrozí zřícením, duše, jeho host, má v něm nepohodlné bydlení. Chceme-li tedy co nejdříve a co nejpohodlněji pobýti v paláci světa, do něhož jsme uvedeni milostí BOŽÍ, musíme pečlivě opatrovati tento stánek těla. Za druhé, totéž tělo učiněno jest nejen přibýtkem, nýbrž i nástrojem rozumné duše, bez něhož nemůže nic slyšeti, nic viděti, nic mluvití, nic konati, co nebylo dříve ve smyslech, duch bere všecku látku myšlenkovou pouze od smyslův a nevykonává totiž obrazů vzatých od věcí. Proto porušil-li se mozek, porušil se i schopnost představování a jsou-li zasazeny řdy tělesné, i duch sám je zasahován. Správně proto říká známý básník:

«O to je prosit, by duch vždy zdrav byl ve zdravém těle.»

Zachovává pak se naše tělo ve svěžesti náležitou životosprávou; o ní píší lékaři z povolání, my zde naznačíme pouze něco málo, a to na příkladě stromu. Má-li strom trvati svěží, potřebuje trojího: 1. ustavičné vláhy, 2. častého provívání a 3. střídavého odpočinku. Vláhy potřebuje, poněvadž bez ní vadne a schne; avšak je třeba mírné vláhy, poněvadž přílišnou vláhou hnují kořeny. Tak je tělu potřeba výživy poněvadž bez ní vadne hladem a žizní; avšak nesmí býti přílišná, aby zažívací schopnost nebyla ztížena a potlačena. Čím mírněji se tělu dává potrava, tím listější a lepší je zažívání; ale poněvadž se toho vůbec nešetří, velmi mnozí lidé podřívají množstvím výživy své síly i život. Neboť smrt přichází od nemocí, nemocí od škodných vlhkostí, zlé vlhkosti od špatného zažívání, špatné zažívání od nadbytku výživy, když se epe do žaludku tolik, kolik nemůže postáti zažívatí, takže nutně rozesílá po údech vlhkosti polosyrové; aby z toho nevznikaly nemoci je nemožno; žravostí umřel mnozí (praví Ecclesiasticus), avšak kdo má na sebe pozor, prodlouží si život.

Avšak má-li se uchovati svěžest zdraví, je třeba nejen střídavé potrawy, nýbrž i prostě. Nechť je strom jakkoli vzácný, zahradaník nezalévá ho vínem ani mlékem, nýbrž tekutinou, jež je společná všemu, co roste, totiž vodou. Kdože mají tedy dbáti toho, aby nezvykali dítek, zvláště těch, které jsou rebo mají býti určeny k studiu, mládnouté, poněvadž není nadarmo psáno, že Daniel s druhy svými, mládencečkové z královské krve, byvše určeni k učení, při luštění náh a vodě byli shledáni schopnějšími, a což více jest, rozumnějšími nad ostatní hochy, kteří s královského stolu měli vzácné opatření. Avšak o tom podrobněji jinče.

Strom potřebuje také provívání a častého obderstvování větry, dešti a urazy; jinak snadno umdlévá a chladne. Tak lidskému tělu vůbec je potřeba pohybu, probhání a evičení vážných nebo kratochvilných.